

Szersznik Leopold Jan (1747-1814)

Założyciel biblioteki i muzeum w Cieszynie

Urodził się 3 lutego 1747 w Cieszynie (Teschen). Jego ojcem był Jan Antoni Szersznik, syn nadleśniczego ze Skoczowa (Skotschau), matką – Joanną Alojzją Polzer, córka urzędnika skarbowego z Cieszyna. Pierwszych nauk udzielał mu ojciec, który zakazał mu zarazem zabaw z rówieśnikami. Wskutek tego zakazu jedyną jego rozrywką były książki z ojcowskiej biblioteki, zwłaszcza zaś biografie misjonarzy, pod wpływem których zaczął marzyć o podróży do Chin. Po dwóch latach nauki w prywatnej szkole Hiksa rozpoczął naukę w jezuickim gimnazjum w Cieszynie. Po ukończeniu 6 klas gimnazjalnych wyjechał do Ołomuńca, gdzie po dwóch latach studiów filozoficznych przeniósł się na Wydział Teologiczny.

Uwielbianym w tym okresie przez Szersznika człowiekiem był Franciszek Zeno, przewodniczący konwiktu, zdolny rysownik, matematyk i inżynier, który w roku 1764 nakłonił go do wstąpienia do zakonu jezuitów. Po odbyciu dwuletniego nowicjatu w Brnie Szersznik kontynuował studia najpierw w Brzeźnicy, a od 1768 roku studiował teologię, historię kościoła, języki klasyczne i matematykę w Pradze, gdzie był też pomocnikiem bibliotekarza Karola Charmela. Ulubionym jego profesorem w okresie praskim był Jan Diesbach, który zaznajomił go ze sztuką czytania starych dokumentów, numizmatyką i mineralogią. Wskutek zatargów z profesorem matematyki, Janem Tissankiem, w roku 1770 odesłany został jako nauczyciel do kolegium chebskiego, gdzie musiał spędzić dwa lata. Po powrocie do Pragi poznał wybitnego historyka czeskiego Franciszka Pubiczkę, który ułatwił mu dostęp do wielu bibliotek i archiwów, a ponadto dostarczył materiałów do pracy „De migratione Serborum dissertatio”, za którą Towarzystwo Naukowe im. Jabłonkowskiego z Lipska przyznało mu złoty medal i nagrodę w wysokości 30 dukatów. Po rozwiązaniu zakonu jezuitów w roku 1773 zamierzał pozostać w Pradze, gdzie zatrudniła go do sporządzenia katalogu rękopisów Biblioteka Klementyńska.

Po ukończeniu katalogu został jednak zwolniony i nie mógł znaleźć żadnej innej posady, w związku z czym wyjechał najpierw do Sadowej, a w listopadzie 1775 roku za namową ojca wrócił do Cieszyna. Tu, pracując od roku 1776 jako nauczyciel retoryki i poezji w gimnazjum katolickim, w którym zorganizował bibliotekę, gabinet pomocy naukowych i dla potrzeb którego napisał szereg podręczników (arytmetykę i algebrę, Orbis Pictus, wypisy z Kwintyliana, poradnik pisania listów), w krótkim czasie został czołową postacią okresu oświecenia na Śląsku Cieszyńskim. Uczniów, którzy celowali w naukach przyrodniczych, nagradzał medalami, zaś szczególną opieką otoczył Józefa Brożka, chłopskiego syna z Bierów koło Skoczowa, który zasłynął później jako konstruktor parowozu i łodzi o napędzie parowym. Od roku 1782 Szersznik był prefektem cieszyńskiego gimnazjum, od roku 1804 – inspektorem szkół parafialnych w komisariacie cieszyńskim. Brał czynny udział w życiu Cieszyna, jako inspektor budownictwa miejskiego i kasjer kierował odbudową miasta po pożarze w roku 1789.

Na tyle, na ile pozwalały mu rozliczne obowiązki, poświęcał się pracy naukowej, której owocem był szereg opublikowanych i zachowanych w rękopisie prac. Największym jego

dziełem było zebranie i udostępnienie społeczności cieszyńskiej księgozbioru, który w roku jego śmierci liczył ok. 12 000 woluminów. Księgozbiór ten Szersznik umieścił w zakupionym przez siebie budynku pogimnazjalnym, któremu nadał grecką nazwę *Psyches iatreion* (Lecznica dusz). W tym samym budynku stworzył w roku 1802 muzeum z eksponatami związanymi z nauką przyrody i chemii, przyrządami do geometrii, astronomii i fizyki, modelami maszyn, zbrojami, monetami, medalami, pieczęciami i obrazami. Zbiory przyrodnicze zajmowały w tym muzeum poczesne miejsce; na podstawie listu Szersznika do przyjaciela Jana Czikanna z 13 września 1807 roku wiemy, że podzielone były na działy skamielin, mięczaków, pajęczaków morskich, raków, chrząszczy, motyli, jaj i gniazd ptaków oraz na zbiór roślin krajowych ułożony według systematyki Linneusza, a także zbiór krajowych i zamorskich drzew, nasion, żywic i barwników. Planowanego katalogu zbiorów nie udało się Szersznikowi wykonać. Zbiory entomologiczne skatalogował jego następca, Albin Heinrich, wymieniając 2215 okazów. Z innych źródeł wiadomo, że w skład zbiorów przyrodniczych Szersznika wchodziło ok. 9000 okazów minerałów i ok. 400 okazów wypchanych ptaków. Leopold Jan Szersznik zmarł 21 stycznia 1814 roku w Cieszynie, gdzie pochowany został na cmentarzu przy kościele św. Trójcy. Miejsce jego spoczynku nie jest obecnie znane. Niektóre okazy geologiczne z muzeum Szersznika znajdują się w zbiorach Muzeum Geologii Ziół Politechniki Śląskiej w Gliwicach.

Ważniejsze prace:

- 1781 – *Institutiones arithmeticae et algebrae*. Troppau.
- 1800 – *Exempla interpretationis latinae e germanico*. Teschen.
- 1803 – *Reise nach der Jablunkauer Schanze*. *Patriotisches Tageblatt*.
- 1805 – *Hyetometrische Beobachtungen im Jahre 1777*. *Ibid.*
- 1810 – *Nachtriten von Schriftstellern und Künstlern aus dem Teschner Fürstenthum*. Teschen.
- 1812 – *Doctrina de epistolis*. Teschen.
- 1812 – *Die Umgebung von Teschen*. *Vaterländische Blätter*.
- 1812 – *Über das Maass und Gewicht im Fürstenthume Teschen*. *Mährisch-Schlesischer Wanderer*.
- 1814 – *Urkunden der Vorwelt in Herzogthume Teschen*. *Redlicher Verkündiger*.

W rękopisach m.in.:

- *Annalen des k.k. Gymnasium in Teschen*.
- *Scriptores historici Teschinensis*.
- *Beschreibung der Gegend und Gärten um Teschen*.
- *Elementare Naturgeschichte*.

Źródła:

- Brożek L. 1963. Z dziejów muzealnictwa w Cieszynie. *Rocz. Muz. Górnośl. Hist.* 1. S. 15-45.
- Król J. 1983. *Śl. Śl. Biogr.* T. III. S. 323-326.
- Kudělka M. 1957. Leopold Jan Šeršnik. *Život a dílo*. Ostrava.
- Popiótek F. 1930. Muzeum Szersznika. W: *Zbiory cieszyńskie*. *Rocz. TPN na Śląsku*. T. II. S. 220-222.
- Wytrzens J. 1930. *Zaranie Śląskie*. Z. 3-4. S. 131-138, 186-194.

Portret z: *Historia Śląska* (red. S. Michalkiewicz). T. II. Cz. I. Wrocław – Warszawa – Kraków. 1966.